

SMULKIOS ŽINIOS IŠ XVII A. KLAIPĖDOS VALSČIAUS KRIMINALINIŲ BYLŲ

Darius Barasa

Klaipėdos universitetas

Klaipėdos miesto ir apskrities metraštininką J. Sembritzkį vargu ar galėtume pavadinti visišku nuoboda rašytoju. Jo veikalai dėl perkrauto informacijos – datų ir faktų – srauto, kone ištisinų šaltinių citavimo išties pareikalauja ypač sutelkto skaitytojo dėmesio ir nepaprastos kantrybės. Nepaisant to, apsnūdusį autoriaus veikalų naratyvą, kartu ir skaitytoją, neretai pažadina intriguojančios detalės, netikėti istorijos siužeto vingiai. Tam autoriui puikiai tiko kriminalinio pobūdžio pranešimai. Štai kad ir tokia detalė: XVI–XVII a. Klaipėdoje netoli Kartuvių pelkės gyvenusiam budeliui darbo netrūko – karti, kapoti galvas, laužyti ant rato, plakti¹. XVII a. Klaipėda esą buvo tapusi didžiausių nusikaltėlių kalėjimu, kur *labai pagirtinu būdu daugiausia galvažudžiai bausmės vykdyti siunčiami*². O 1672 m. čia slapta buvo įvykdyta mirties bausmė kurfiursto Friedricho Wilhelmo nemalonę užsitraukusiam pulkininkui, Olecko (vok. *Oletzko* arba *Marggrabowa*) valsčiaus hauptmanui Christianui Ludwigui von Kalksteinui, kuris esą prieš bausmės vykdymą, praėjus podagrai, juokaudamas pareiškė: tai yra geriausi vaistai nuo šios ligos³. Panašios detalės ne vien sužadina nuo faktografinės medžiagos atbukusį skaitytojo dėmesį. Baudžiamųjų bylų įrašus istorikas panaudojo ir valsčiaus kasdienei aplinkai bei įvairiaspalvei kaimiečių dorovinei-moralinei panoramai iliustruoti. Todėl neatsitiktinai tekste randame aprašyta, kaip 1723 m. Kintų parapijietis už kunigo Lüneburgo mušimą, smaugimą ir tampymą už plaukų gavo 6 savaites sunkių darbų, o puodžius Lemkė už Šilokarčemoje sukeltas muštynes buvo nubaustas 10 florinų bažnyčios naudai⁴. Arba štai prisigėręs liuosininkas Dovydas Jozupaitis iš Šakūnėlių 1842 m. paskandino jam našta tapusią dukrą ir už tai susirinkusios minios akivaizdoje *ties Šakūnėliais esančioje bausmių vykdymo vietoje buvo nukirsdintas ir iš šiapusinio gyvenimo pasiųstas į anapusinį*⁵. Kitas liuosininkas iš Kliugonų, Kristupas Skėrys, už tai, kad apiplėšimo metu nužudė našlę, 1831 m. Ragainėje buvo suplėšytas ratu⁶.

Taigi nusikaltimai ilgą laiką tarnavo kaip pikantiškos detalės istorijos naratyvuose ir turėjo tenkinti skaitytojų smalsumą. Todėl nenuostabu, kad jie buvo nutremti prie marginalinių visuomenės reiškinių, į mažareikšmio tyrimo sritį, kuri galėjo sudominti nebent kriminologus ar teisės istorikus. Nusikaltimai, arba dar kitaip – socialinės patologijos reiškiniai, laikyti visuomenę dezintegruojančiais, dezorganizuojančiais, antivisuomeniniais, antikultūriniais elementais, dėl to ilgai liko istorijos mokslo periferijoje. Naujų impulsų socialinės patologijos tyrinėjimams davė suvokimas, kad nusikaltimai yra integrali visuomeninio gyvenimo dalis, o kultūrą sudaro ne tik jos iškilieji reiškiniai, bet ir kasdienė būtis. Visuomenės gyvenimo „užkulisų“, tarp jų ir nusikaltimų, virsmas kultūros istorijos objektu sudarė prielaidas juos tyrinėti⁷.

¹ ZEMBRICKIS, J. *Klaipėdos apskrities istorija*. Klaipėda, 2011, p. 28.

² ZEMBRICKIS, J. *Klaipėdos karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto istorija*. Klaipėda, 2002, p. 158.

³ *Ibid.*, p. 116.

⁴ SEMBRITZKI, J.; BITTENS, A. *Šilokarčemos apskrities istorija*. Šilutė, 2008, p. 72.

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ SIRUTAVIČIUS, V. *Nusikaltimai ir visuomenė XIX amžiaus Lietuvoje* (Lietuvių Atgimimo istorijos studijos, t. 12). Vilnius, 1995, p. 9–10.

Senujų teisynų, baudžiamosios teisės straipsnių ir paragrafų, teisminių kriminalinių bylų tyrimai jau seniai nebėra vien teisės istorijos prerogatyva. Akivaizdu, kad nusikaltimai ir kriminalinė istorija pastaruoju metu vis labiau tampa tarpdisciplininių tyrimų – teisės, socialinės, kultūrinės istorijos ar kultūrinės antropologijos objektu⁸. Taigi atsiveria be galo plačios įvairių tyrimų galimybės, pradedant nuo studijų apie atskirų socialinių sluoksnių ir grupių kasdienybę, jų mentaliteto pokyčius, socialinę kontrolę ar bažnytinę discipliną, baigiant mikroistoriniu, lokaliu tyrimu apie seksualumą ir prostituciją mieste⁹.

Paskutiniaisiais dešimtmečiais kriminalinių nusikaltimų, kovų su jais, teisminių-policinių institucijų raidos ir pan. temos yra itin paklausios ir intensyviai eksploatuojamos ankstyvųjų naujų laikų Europos socialinės kontrolės ir disciplinavimo tyrimuose¹⁰. Kadangi konfesinės bažnyčios su išvystytomis savo kontrolės ir drausminimo priemonėmis irgi kovojo su parapijiečių nusikaltimais bei nuodėmėmis, kriminalinė tematika nesvetima, netgi labai pageidautina, ir konfesionalizacijos tyrinėjimuose¹¹. Būtent su pastaraisiais ir norėtume sieti pristatomus XVII a. Klaipėdos valsčiaus baudžiamųjų bylų įrašus. Kuo jie svarbūs ir ką jie duoda konfesionalizacijos raidos tyrinėjimams?

Visų pirma kriminalinės bylos atskleidžia platesnę ir kur kas įvairesnę parapijiečių dorovinę-moralinę situaciją negu, tarkime, bažnytinių vizitacijų ir revizijos aktai. Padaryti nusikaltimai, kurie kartu laikyti nuodėme ar nusidėjimu prieš Dievą, kova su pastaraisiais, vykdant baudžiamąjį teisingumą, parodo, kiek sėkmingas ar ne toks sklandus buvo konfesionalizacijos, kurios vienas pagrindinių tikslų – naujų konfesinių elgesio ir mąstymo normų diegimas parapijiečiams, vyksmas apibrėžtoje teritorijoje. Antra, kriminalinės bylos atskleidžia konfesionalizacijos laikotarpiu išryškėjusį ir tyrinėtojų akcentuojamą valstybės ir religijos, pasaulietinės ir bažnytinės valdžios glaudų simbiotinį ryšį, aljansą. Bažnyčia svariai prisidėjo prie paklusnaus, lojalaus pasaulietinei valdžiai pavaldinio formavimo. Kita vertus, valstybė palaikė ir rėmė Bažnyčios kovą dėl pavaldinių sielų, jų pamaldumo ugdymo. Pasaulietinė valdžia tai veiksmingai darė per teisinį reglamentavimą ir baudžiamąjį teisingumą. Palyginti švelnios bažnytinės bausmės už nusikaltimus neretai buvo mažai efektyvios. Konfesionalizacijos laikotarpiu dažna nuodėmė ir nusidėjimas prieš Dievą pasaulietinės valdžios imta laikyti griežtai baudžiamais nusikaltimais, pvz., piktžodžiavimas, keikimasis, šventų sakramentų niekinimas, burtininkavimas, santuokinė neištikimybė ir kt. Valstybės taikytos sankcijos už tokius nusikaltimus buvo griežtesnės, efektyvesnės: nukirsdinimas, išvarymas iš krašto, išplakimas ir pan. Dažniausiai nusikaltusieji buvo baudžiami dvejopai: ir bažnyčios, ir pasaulietinės valdžios.

Keletas publikuojamų XVII a. Klaipėdos valsčiaus kriminalinių bylų nuosprendžių apima daugialypę informaciją. Kai kas jose įžvelgs intriguojančių detalių ar istorinės kasdienybės įdomybių.

⁸ Plg., EIBACH, J. Kriminalitätsgeschichte zwischen Sozialgeschichte und Historischer Kulturforschung. *Historische Zeitschrift*, 1996, Bd. 263, S. 681-715.

⁹ Pvz., BLASIUS, D. *Bürgerliche Gesellschaft und Kriminalität. Zur Sozialgeschichte Preussens im Vormärz*. Göttingen, 1976; FRANK, M. *Dörfliche Gesellschaft und Kriminalität. Das Fallbeispiel Lippe 1650–1800*. Paderborn, 1995; BLASIUS, D. *Kriminalität und Alltag. Zur Konfliktgeschichte des Alltagsleben im 19. Jahrhundert*. Göttingen, 1978; GASKILL, M. *Crime and Mentalities in Early Modern England*. Cambridge, 2003; DÜRR, R. *Mägde in der Stadt. Das Beispiel Schwäbisch Hall in der Frühen Neuzeit*. Frankfurt am Main/New York, 1995 ir kt.

¹⁰ Žr. *Institutionen, Instrumente und Akteure sozialer Kontrolle und Disziplinierung im frühneuzeitlichen Europa (Institutions, Instruments and Agents of Social Control and Discipline in Early Modern Europe)* (Veröffentlichungen des Max-Planck-Instituts für Europäische Rechtsgeschichte, Sonderhefte, Studien zur Europäischen Rechtsgeschichte, 127). Hrsg. v. H. Schilling. Frankfurt am Main, 1999; *Social Control in Europe, 1500–1800*. (History of crime and criminal justice series). Eds. C. EMSLEY, E. JOHNSON and P. SPIERENBURG, vol. 1. Columbus, 2004; ir kt.

¹¹ Plg. *Kirchenzucht und Sozialdisziplinierung im frühneuzeitlichen Europa*. Zeitschrift für historische Forschung, Beiheft 16). Hrsg. v. H. SCHILLING. Berlin, 1994.

Kiti jose ras medžiagos teisminių institucijų ir baudžiamojo teisingumo raidai, tretį – visuomenės grupių bruožams tirti. Konfesionalizacijos procesu besidomintį tyrinėtoją kriminalinės bylos visų pirma privers sutelkti dėmesį ties valsčiaus parapijiečių dorovine-moraline panorama, pamatyti ir užčiuopti vietos valdžios pastangas reguliuoti ir kontroliuoti pavaldinių elgseną ir mąstymą, keisti ir naikinti konfesinėms normoms prieštaraujančius elementus – taigi, išvelgti konfesionalizacijos laikotarpiui būdingą pasaulietinės bei dvasinės valdžios bendradarbiavimą ir, savaime suprantama, tam tikrus konfesionalizacijos vyksmo komponentus.

Svarbu pažymėti ir tai, kad iki šiol mažai žinota ne vien apie XVII a. Klaipėdos valsčiuje įvykdytus nusikaltimus, taigi ir apie vietos visuomenės dorovinę / amoralų vaizdą. Ne mažiau reikšminga yra patirti, kiek ir ar išvis teorija buvo veiksminga praktikoje. Kitaip tariant, kiek teisinis reglamentavimas ir kriminalinis teisingumas buvo įgyvendinti praktikoje. Dar paprasčiau sakant, kiek Klaipėdos valsčiaus parapijiečių neteko galvų už tam tikrus nusikaltimus? Neabejodami galime konstatuoti, kad išlikusios Klaipėdos valsčiaus kriminalinės bylos (kurių tik nedidelė dalis čia publikuojama) liudija, kad čia teorija neprasilenkė su praktika: nusikaltusieji sulaukdavo teisingumo ir buvo griežtai baudžiami pagal krašte tuo metu galiojusius teisyne.

Bene daugiausia detalios ir intriguojančios medžiagos apie ankstyvesnių laikų (XVI–XVIII a.) Klaipėdos miesto ir valsčiaus kriminogeninę situaciją, justicijos, kitaip tariant, teisminius ir teisingumo vykdymo reikalus galima rasti Slaptajame valstybiniame Prūsijos kultūros paveldo archyve Berlyne (*Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz*). Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į pagrindiniame fonde, suformuotame iš istorinio Karaliaučiaus valstybės archyvo palikimo, atskirai Klaipėdos miestui ir valsčiui sudarytą poskyrį (XX. Hauptabteilung, Etatsministerium, Abteilung 98, 98/2 (Amt Memel, Stadt Memel). Tematiškai sutvarkytame poskyryje, greta valsčiaus valdytojų, hausfogtų ir kitų tarnybininkų, atskirų gyvenviečių bendrųjų dalykų, taip pat bažnytinių reikalų, yra išskirtos ir su justicijos reikalais susijusios bylos (pvz., Justitzsachen des Amts Memel, 1563–1791 m., taip pat Justitzsachen der Stadt Memel, 1541–1786 m., ir kt.). Žemiau publikuojamas nedidelis kiekis teismo nuosprendžių kaip tik ir yra paimta iš minėtų dviejų, 1618–1680 m. ir 1681–1789 m. Klaipėdos valsčiaus teisminių bylų (sign. GstaPK, XX. HA, EM Abt. 98j Nr. 1b, 1c).

Ankstyvesnio laikotarpio byloje yra 120 lapų, o vėlyvesnėje – 113 lapų. Didžioji šių dokumentų dalis – paskiri vieno lapo apimties aktai – Karaliaučiaus rūmų teismo Klaipėdos valsčiaus valdytojui persiųstų patvirtintų bausmių nuosprendžiai nusikaltimus įvykdžiusiems valsčiaus parapijiečiams. Bent jau šiose dviejose peržiūretose bylose vieni dažniausių fiksuotų nusikaltimų buvo lytinio arba seksualinio pobūdžio: santuokinė neištikimybė, kraujomaiša, paleistuvystė ir kt. Nuosprendžiai už vagystes, padegimus, nužudymus buvo palyginti reti. Tuo tarpu Klaipėdos miesto teismų bylose kriminalinių bylų apskritai pasitaiko vos viena kita. Bent jau tarp XVII a. aktų čia dominuoja labiau administracinės priskirtinos teisminės bylos: tarpusavio bylinėjimasis, apeliacijos, skundai, ginčai dėl turtinių santykių, bylinėjimasis dėl skolų, apgaulinėjimų ir kitų finansinių įsipareigojimų nevykdymo ir pan.

Pažymėtina, kad iš Karaliaučiaus persiunčiamų bausmių nuosprendžių tekstuose galima išvelgti vieną ryškia savybę: jie beveik visi yra parašyti pagal vienodą tiems laikams būdingą šabloną, tekstinę formuluotę. Karaliaučiaus rūmų teismas arba patvirtindavo ir pripažindavo teisinga pirminę nusikaltusiajam asmeniui skirtą bausmę, arba, radus lengvinančių ar sunkinančių aplinkybių, atitinkamai bausmę sušvelnindavo arba sugriežtindavo. Pastebėtą teisminių bylų komunikaciją kryptimi Klaipėda–Karaliaučius–Klaipėda neturėtų gluminti. Apie tai buvo užsiminęs ir J. Sembritzkis: bylos su kankinimais, kūno ir mirties bausmėmis turėjo būti pasiūstos tvirtinti į rūmų

teismą (*Hofgericht*) Karaliaučiuje¹². Šis teismas kartu su 1657 m. įsteigta aukščiausia apeliacine institucija – tribunolu – aptarnaudavo visą Prūsijos kunigaikštystę dar nuo kunigaikščio Albrechto laikų. Tik nuo 1723 m. teisingumą lietuviškuose valsčiuose vykdyti ėmė Įsruityje įsteigtas pilies teismas (*Burggericht*)¹³.

1

[1645 m.] Klaipėda (Memel)

Ventės valstiečio Jurgio Šnotino (Jurgen Schnotin) raštas Klaipėdos valsčiaus valdytojui, kuriame prašoma malonės ir pasigailėjimo, kad jam būtų leista po išvarymo iš krašto vėl grįžti į namus. Vyruui esant tremtyje, jo namų ūkis tapo apleistas ir sunyko, todėl jo žmona su keturiais vaikais gyvena labai skurdžiai, badauja, negali sumokėti mokesčių.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98j Nr. 1b, l. 63r-64v.

[63r] Ich armer untersaß hirmit auß dringinder noth, nicht verhalten; wie das ich etliche Zeit ins Königlichen Theil, wegen meiner begangenen Unwißeneit halber, undt uf befehl Haußvögltlichen Ampts, Elendiglich undt schmerzlichen herums Terminiren müßen, Unter deß mein armen Weib nebst vier meinen Kinderchen, zu Windenburgs daß elende tröhnenbrodt mit leidt in sich freßen, undt gleich mir, wie ein Schatten vergehen; den mein Weib wegen der armen kleinen Kinder, zu keiner Arbeit kommen kan, unter deß allen, zu Hauße, vernichtet undt verwüßtet wirdt, wen der rechte Haußhalter nicht selbst drin ist; auch soll mein armen Weib einige 4 th Zins undt 8 gl schoß ins Ampte abtragen, undt nicht weiß wo sie faßt erzwingen solte. Alß gelonget an E. Churfl. Durchl mein demüttigen flehen undt noth drenglichenbitten, dieselbe wollen geruhen, obrigen beybringen, hochgünstig zubeherzigen, undt wegen meinen armen weib undt Kinder mich armen untersaß, so weit zubegnadigen, damit ich mit fryen fuß uf mein Lande wieder treten und drauf wohnen möge, [63v] soll undt will, Ihrer E. Churfl. Durchl meine Pflicht, wie vor diesem, in gehorsamb Zeit meines Lebens, willig undt schuldig abtragen, undt gleichmeinen Nachbarn daß meinige in Treu undt fleiß verrichten undt abworffen.

Jurgen Schnotin auß Winderburg

An Gouverneurs undt Hauptmann zu Mümmel

2

1645 02 05, Klaipėda (Memel)

Klaipėdos valsčiaus valdytojo raštas aukštesniajai instancijai Karaliaučiuje (rūmų teismui?), kuriuo pranešama, kad valstietis Jurgis Šnotinas (Jurgen Schnotin) iš Ventės už tai, kad padarė nėščią savo samdinę, buvo nubaustas išvaymu iš krašto iki gyvos galvos. Vyruui jau kurį laiką esant tremtyje, jo namų ūkis pradėjo nykti, tapo nemokus. Todėl prašoma jo pasigailėti ir vietoj tremties skirti kokią nors kitą bažnytinę bausmę, kad jis galėtų grįžti į savo ūkį ir juo pasirūpinti.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1b, l. 62r.

[62r] Verhalter ich hiermit unterthänigst; Wie das ein Pauerer auß den Windenburgischen, Nahmens Jurgen Schnotin seine Magdt geschwängert, undt dadurch vom hiesigen Gericht, so woll auch durch dem Justification Urteil zuerkandt, das er des Landes Zeit seines Lebens verwiesen

¹² ZEMBRICKIS, J. *Klaipėdos karališkojo Prūsijos jūrų ir prekybos miesto istorija...*, p. 114.

¹³ TOEPPEN, M. *Historisch-comparative Geographie von Preussen*. Gotha, 1858, S. 328.

sein soll. Nun ist er auch eine Zeitlang wegkewesen, das Erbe gehet dabey unter, undt weill er keinen bekommen können, so Ihn solches beziehen undt das seinige bezahlen will, dadurch der intraden abgehen werden, undt solches, wann er nur gelitten, selbsten gern wieder beziehen wollen, wie E. Churfl. Durchl auß[...]liegender Supplication gnedigst zuersehen haben; Weill er dann ein thüchtiger Kerls, so dem Erbe vorstehen kan; Als stehet solches bey E. Churfl. Durchl: Ihne gnade zuertheilen undt mit einer anderen Kirchenstraaffe zubelegen, damit er sein Landt wieder beziehen, undt unter der Gemein gelietten werden magk; Womit E. Churfl. Durchl. In Schutz des allerhöchsten treuerlichen befehlende. Signatum Mümmell den 5 Febr. 1645

3

1675 07 09, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį Kasparui (Caspar) dėl kaltinimo žmogžudyste Augustino Rupkalio (Augustin Rupkallen) baudžiamajoje byloje. Kaltinamajam skirti trys sekmadieniai bažnytinės atgailos su geležiniu kaklo įtvaru.
Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1b, l. 85r.

[85r] Hochedler und vesten Herr Hauptman wir haben den bericht und angeschickte gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Augustin Rupkallen wegen beschuldigten Todtschages dem Caspar zuernkandte drey sontägige Kirchen buße im Halseysen betreffend, im raht furgehobt undt vollerrwogen, erkennen darauf iustificando fur recht, daß nach gestalt undt gelegenheit dieser sache vollgesprochen, demnach wird er die verfungung thuen damit iustificirter maßen verfahren werde. Den 9 Juliy 1675.

An Amnt Memel

4

1679 10 18, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamajoje byloje dėl Grigelio Vito (Grigelis Witt) santuokinės neištikimybės su Ana (Anna), netekėjusia moterimi. Kadangi vyrą užtarė jo žmona, mirties bausmė nukirsdinant jam pakeista į išvaymą iš krašto kartu su žmona. Kita kaltinamoji, Ana, vietoj pradžioje paskirtos išplakimo rykštėmis ir išvaymo iš krašto bausmės nubausta išvaymu iš krašto be išplakimo.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1b, l. 111r.

[111r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Grigelis Witt wegen Ehebruchs mit Annen, einen ledigen Weibe, dem Grigelis zuerkandte Schwedt, der Annen Landesverweisung mit Staupen Schlagen betreffende, im rahte furgehobt undt vollerrwogen, wir stellen es justificando dahin das Grigelis weilen sein Eheweib von ihm bittet von zuerkandten Todes Straffe absolviret und d Land zu raumen sein weib aber ihn daraus zu folgen schuldig seyn, und Anna das Landes ohne Staupenschlagen verwiesen werden solle. Demnach wird er die verfungung thuen, daß mit iustificirter maßen verfahren werde. Konigsberg d. 18 Octbr. 1679.

An Hauptman zu Memel

5

1681 01 14, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojame byloje dėl Heinricho Kliršaičio (Heinrich Klirscheidt) santuokinės neištikimybės su Lina (Linnen), netekėjusia moterimi. Vyriui skirta trys sekmadieniai bažnytinės atgailos surakintam geležiniu kaklo įtvaru ir 100 markių pinigine bausia – pusę sumokant Bažnyčiai, kitą pusę – į valdžios išdą. Moteris nubausta rykštėmis ir amžinu išvaymu iš krašto.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 7r.

[7r] Hochedler und vesten Herr Hauptman wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Heinrich Klirscheidt, wegen Ehebruchs mit Linnen [?] einen ledigen weibe, dem Klirscheidt zuerkandt drey sontägige Kirchenbuße und 100 M Geldstraffe, der Linnen aber ewige Landes verweisung mitt Staupenschlößen betreffende; im rahte fühfgehabt und vollwogen. Erkennen darauff justificando für recht, das nach gestalt und gelegenheit dieser Sache vollgesprochen doch der gestalt, das der inhafftirte Klirscheidt nicht für dem altar, sondern im Holzeyssen die zuerkandte Kirchenbussen thun, undt die Geldstraffe halb der Kirche, halb dem Churfürstl. Fisco zugewendet. Königsberg, d. 14 Jan. 1681.

An Amnt Memel

6

1681 06 27, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojame byloje dėl Jokūbo Izolaičio (Jacob Isolaitis) santuokinės neištikimybės ir kraujomaišos su savo žmonos seserimi Anike (Anneken, Ennike), netekėjusia moterimi. Kadangi vyrą užtarė jo žmona, abiem kaltinamiesiems grėsusi mirties bausmė nukirsdinant pakeista į išvaymą iš krašto. Kartu su vyru iš krašto turėjo būti išvayta ir jo žmona.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 8r.

[8r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Jacob Isolaitis wegen Ehebruchs undt Blut-Schande mitt Anneken seines Weibes schwester, einen ledigen weibe beyden zuerkantes Schwerdt betreffende, im Rath vorgehabt und vollwogen, stellen es Justificando dahin, dass der Isolaitis weill sein Eheweib Anna vor ihm intercediret, mitt der ordentlichen Straffe des Ehebruchs nicht zubelegen. Es soll aber sowoll Isolaitis, als auch die Ennike, wegen ihres begangener verbrechen in ansehung ihrer solangen irigen verhaft, landt zueraümen undt des Isolaitis Eheweib ihrem Mann zuzolgen schuldig sein. Demnach wird er die verflugung thun, daß mit justificirter maßen verfahren werde. Königsberg d. 27 Juni 1681

An Hauptman zu Memel

7

1682 08 04, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl (Elzės) Ilsen, netekėjusios moters, santuokinės neištikimybės ir kraujomaišos su dviem broliais. Kaltinamoji pripažinta kalta ir jai paskirta bausmė – išplakimas ir išvaymas iš krašto.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 13r.

[13r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Ilsen eines Ledigen Weibes wegen verubten Ehebruchs undt Blutschande mit zweyen Brudern zuerkandte Staupenschäge und Landes Verweisung betreffend, im Rath vorgehabt und vollerwogen, erkennet darauf Justificando für recht und nach gestalt und gelegenheit dieser sache vollgesprochen, doch dergestalt und inhaftirte mit gelinden staupen schlägen werd solle. Nachdem nach er gehet unser guter befehl an dich und du die verfeugung thust, damit hierin Justificirter maßen ingesammt verfahren werde. Königsberg, den 4 August 1682

An Hauptman zu Memel

8

1682 05 29, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl Heiricho Ragošiaus (Heinrich Ragossus) santuokinės neištikimybės su Jadvyga (Hedewige), netekėjusia moterimi. Vyriui už padarytą nusikaltimą grėsusi mirties bausmė nukirsdinant, kadangi maldavo žmona, buvo pakeista į abiejų išvaymo iš krašto bausmę.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 17r.

[17r] Hochedler und vesten Herr Hauptman wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Heinrich Ragossus wegen begangenen Ehebruchs mit Hedwige einen ledigen Eheweibe zuerkandtes Schwerdt betreffende, im rahte fühfgehabt und wollerwogen, wir stellen es justificando dahin das Ragossus, weill sein Eheweib für ihn bittet, das Landt zuraumen, undt dieselbe ihren manne zufolge schuldig sein soll. Demnach wird er die verfeugung thun, daß mit justificirter maßen verfahren werde. Königsberg d. 29 Mai 1682

An Amt Memel

9

1683 06 22, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl Anos (Anna) paleistuvystės. Jai paskirta pirminė bausmė sušvelninta – vietoj išvaymo iš krašto ir išplakimo rykštėmis ji nubausta išvaymu iš krašto be išplakimo.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 18r.

[18r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Anna wegen getriebener unzucht zuerkandte Landesverweisung mit staupenschläge betreffende, im Rath vorgehabt und wohlerwogen, erkennen darauf justificando für recht daß nach gestalt undt gelegenheit

dieser sache vollgesprochen doch der gestalt inhaftirte ohne staupenschläge des Landes Verweisung werde, remittire; Demnach wird er die verfuigung thun, daß mit justificirter maßen verfahren werde. Königsberg d. 22 Juni 1683

An Hauptman zu Memel

10

1683 06 22, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl Esteros (Esther) kraujomaišos su savo patėviu. Jai paskirta pirminė bausmė sušvelninta nedaug: ji turi būti išvaryta iš krašto ir išplakta rykštėmis, tiesa, ne taip stipriai.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 19r.

[19r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Esther wegen begangenen Blutschande mit ihrem Stieffvater zuerkandt Landes verweisung mit staupenschläge betreffende, im Rath vorgehabt und vollerwogen, erkennen darauf justificando für recht daß nach gestalt undt gelegenheit dieser sache vollgesprochen doch dergestalt dass inhaftirte mit mäßige staupenschlägen des Landes Verweisung werden, remittire. Demnach wird er die verfuigung thun, daß mit justificirter maßen verfahren werde. Königsberg d. 22 Juni 1683

An Hauptman zu Memel

11

1683 07 23, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl Kristupo Trubaičio (Christoff Trubaitis) santuokinės neištikimybės su Urte (Urthen), netekėjusia moterimi. Pagal pirminį nuosprendį, vyrui grėsi mirties bausmė nukirsdinant, o moteriai – išplakimas rykštėmis ir išvaymas iš krašto. Kadangi Trubaičio žmona vyrui atleido prasižengimą ir už jį maldavo, mirties bausmė pakeista į išvaymą iš krašto kartu su žmona; Urtei bausmė irgi sušvelninta – turėjo būti išvaryta iš krašto be išplakimo.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 23r.

[23r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Christoff Trubaitis wegen begangenen Ehebruchs mitt Urthen einem ledigen weibe, dem Trubaitis zuerkandtes Schwerdt, der Urthen Landesverweisung mit Staupenschläge betreffende, im rahte fürgehabt und vollerwogen [...] Obzwehr inholdt Landesrechts der inquisit Trubaitis wegen seiners verbrochens da er mitt der Urthen einem ledigem weibe zuschaffen gehabt, das leben verwirckt, und diese mitt Staupenschlägen des Landesverweisen werd sollte: dieweil aber demnoch des Christoffs Eheweb ihnes seine verbrochung verziehen, und für ihn intercedirt, so bleibt gestalt Sachen nach sowoll Christoff mit den Todes Straffe wie auch die Urthe mit den Staupenschlägen verschonet. Es ist aber gleichwoll christoff das Land zuraumen, auch sein Eheweb ihm zufolge schuldig, und die Urthe wirdt das Landes gleichfalls verwiesen. Demnach wird er die verfuigung thun, daß mit justificirter maßen verfahren werde. Königsberg d. 23 Juliy 1683

An Hauptman zu Memel

12

1683 10 27, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl Simono ištvirkavimo su Jadvyga (Hedewiken). Be bažnytinės atgailos, nusikaltusiesiems skirta po 20 lenkiškų florinų pabaudos. Jei jie neįstengtų sumokėti minėtos sumos, jie turi būti mėnesiui uždaryti į Klaipėdos pilies kalėjimą.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 24r.

[24r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirunge in peinlichen Sachen Simon wegen getriebener unzucht mitt Hedewiken, beeden zuerkandte drey sontagige Kirchenbusse im Halseysen betreffende im rahte fürgehabt und vollerwogen. Stellen, es justificando dahin das beede inhafftirte ihr verbrechen jeder mit 20 fl. poln Fiscalischer Straffe ob in mangell geldess mit ein monatlicher horter [?] Thurm Straffe zuverbüßen schuldig sein sollen. Königsberg d. 27 Octbr. 1683

An Hauptman zu Memel

13

1683 12 20, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl vaiko nužudymo. Motinai Anikei (Annken) paskirta mirties bausmė nukirsdinant, Mikelis Pagalys (Michell Paggel) išteisintas, o Kristupui Mozūriui (Christoff Masur) pinigine bauda sumažinta nuo 50 iki 20 markių. Jei jis nustatytos sumos neįstengtų sumokėti, turi būti mėnesiui uždarytas į Klaipėdos pilies kalėjimą.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 25.

[25r] Wir haben den bericht und die gerichtliche recessirung in peinlichen Sachen Annken wegen begangenen Kinder Mords zuerkandtes Schwerdt, dem Christoff Masur aber 50 M geld aber in mangelung desselben einviertel jahrige Thurmstraffe, dem Michell Paggel gefundene absolution betreffende, im raht furgehobt und vollerrwogen erkennen darauf justificando für recht daß wegen der Annken und des Michel Paggels vollgesprochen. Wegen des Christoff Masur wenndeß stellen wir es justificando dahin dass iher zuerkandte straffe auff 20 M geldes, ob in ermangelunge dessen einmonatliche Thurmstraffe moderirt sein solle. Königsberg d. 20 Decmbr. 1683

An Hauptman zu Memel

14

1684 10 20, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiunčia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl aklos ir netekėjusios moters Endikės (?) santuokinės neištikimybės ir kraujomaišos. Dėl daugeriopų nusikaltimų moteriai bausmė sugriežtinta: ją turėjo išplakti Klaipėdos miesto vartų sargas, po to vieneriems metams turėjo būti uždaryta į kalėjimą, ten maitinama vien duona ir vandeniu; paskui ji privalėjo atlikti bažnytinę atgailą prirakinta su geležiniu kaklo

įtvaru. Valsčiaus valdžia buvo įpareigota pasirūpinti, kad nusikaltėlei jos nuodėmes išaiškintų vietos dvasininkas, o moters sūnus būtų atiduotas į prieglaudą.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 34r-34v.

[34r] Wir haben den berichts- und die gerichtliche recessirunge in peinliche Sachen Endiken [?], eines lediges und blindes weibes, wegen begangenen Ehebruchs und Blutschande zuerkandte ruthem streichen vom Thorwächter nebst drey sontägiger Kirchebussen im halseysen betreffende, im rathe vorgehabt und vollerwogen, erkennen darauff justificando für recht und nach gestalt und gelegenheit dieser sache vollgesprochen doch dergestalt, dass delinguentin ihr vielfältige verbrechen nach enfangenen horten ruthen streichen mitt einjähriger gefängniß in fundo tueris bey wasser und brodt verbüssen, und nach verflassenen Jahre die kirchenbuße im halseysen mit ihr fürgenommen werde. Indessen wird das Amt die anstatt machen dass der delinquentin in wehrender [?] verhofft durch die geistlichen des ohrtes ihr verbrechen gebürend vorgestellet [34v] und sie zu wahrer [?] war und busse über iher Sünde angeführt werde, auch weil sie ein sängedes [sündiges?] Kind hatt, daß demselben im Hospital oder sonsten nothigste pflege und unterhalt. Königsberg d. 20 Octbr. 1684

An Hauptman zu Memel

15

1690 04 07, Karaliaučius (Königsberg)

Karaliaučiaus rūmų teismas persiuncia Klaipėdos valsčiaus valdytojui patvirtintą nuosprendį baudžiamojoje byloje dėl Anikės (Annken) ir Miko Mikužio (?) (Micha Mickussen, Micka Mukuß) paleistuvystės ir kraujomaišos. Bylos tyrimo metu išaiškėjus, kad kaltinamieji nėra susiję giminystės ryšiais, jie buvo išteisinti, grėsusi bausmė – išplakimas ir išvarymas iš krašto – sušvelninta: Anikė nubausta 4 savaites pilies kalėjimo, o Mikas Mikužis – 200 markių bauda.

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 86r.

[86r] Wir haben den berichts- und die gerichtliche recessirunge in peinliche Sachen Annken und Micha Mickussen wegen verubten Blutschande undt Hurerey zuerkandte Staupenschäge und ewige Landes verweisung betreffende; [...] Aldieweill ex actis zubefinden, dass beeden inhaftirte einander in anderen grad gleicher linien verwand sein; als mögen dieselbe dem Landrecht zuwieder nicht mit der zuerkandten Landesverweisung undt Staupenschäge beleget werd. Sondern werden davon billig absolviert und loßgesprochen; iedenoch sollen sie und zwahr die Annke mit vierwochige Thurm, der Micka Mukuß aber mit 200 M fiscalischer Straffe zuverbüßen schulldig sein. Königsberg, d. 7 April 1690

An Hauptman zu Memel

17

[XVII a. 9–10 dešimt.?), Kupriai (?) (Kuppen)

Pavaldinio iš Kuprių (?), Šakūnų parapijos, raštas Klaipėdos valsčiaus valdytojui, kuriame prašoma suteikti leidimą vesti savo motiną Kristiną Kubienę (Kretsine Kubene) tam, kad jis galėtų išlaikyti savo palikimo dalį. Rašte skundžiamasi, kad vyras yra priverstas susižadėti su savo mirusio patėvio našle, t. y. savo motina, nes jo posūniai iš pirmosios santuokos jį išstūmė iš iki tol turėto

palikimo, kurį turėjo su buvusia žmona, o jo tėvo palikimas yra jo motinos rankose, kuri ištekėjo už kito vyro ir dabar yra našlė. Nežinodamas kito būdo susigrąžinti teises į palikimą, vyras susižadėjo su motina ir dabar ieško būdų, kaip galėtų ją vesti. Tokioms vedyboms prieštarauja vyriausiasis Klaipėdos kunigas ir vietos dvasininkas, reikalaujami tokiai santuokai gauti leidimą iš valdžios. Vyras nuolankiai prašo valdžios atleisti jo suklydimą ir suteikti leidimą vesti savo sužadėtinę (motiną).

Sign.: XX. HA, EM Abt. 98J Nr. 1c, l. 92r.

[92r] tansland [?] Kuppen, Amt Memel

Die höchste Noth hat mich gezwungen, daß ich meines verstorbenen Stiefvaters Wittibe zum Eheweib begehret und mich mit ihr ordentlich verlobet, denn da die Stieffkinder meiner ersten Ehe mich aus den bißherigen Erbe welches ich mit meinen vorigen Weibe besassen anitzo verdrenget, mein väterliches Erbe aber, weil meine leibliche Mutter einen anderen geheuratet, in meinen jetzigen Braudt Krestine Kubene Hände gekommen, habe ich theils zu den stückchen Landes meinen Voreltern zu kommen theils auch einen Weg zu finden auch erhalten, mit solcher Persohn mich verlobet. Nun aber da ich die Trauung mit meiner Braudt suche, ist unser Herr ErtzPriester von Mummel solchen meinen Besuch [?] entgegen, hat auch unsern Pfarrer von verbothen mich zu trauen, weil zu vor wegen solcher meiner getroffenen Verlobung von Sr. Churfl eine allergnägigste Dispensation mußen erlaßen werden. Nun habe ich daß nicht gewußt, daß mir meines Stiefvaters Wittib zu Heyrahten nicht freu stehe, habe in deßen noch daß ubrige meinige in gedachter Braudt Haußhaltung schon verstrokt [?], und weiß also nicht, wie ich mich vor gänzlichen Untergang retten könne, als daß ich vor denen fußen Sr. Churfl. ein derfalle in aller Unhterthanigkeit bittende, es geruhen Sr. Churfl. aus allergnädigsten Ober Macht mir meinen Irthumb in der Verlobung zu vergeben, und zu gleich die Dispensation zu ertheilen, daß ich mit meiner verlobten Braudt, welche ich die eheliche Treue in zusagung geschworen, möge können gebraut werden.

*Publikacija parengta vykdant Europos socialinio fondo remiamą Visuotinės dotacijos projektą
(VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-084)*